

Sinematografik Üretimi Düzenleyen Bir Kamu Kuruluşu Olarak Centre National De La Cinematographie'nin Gelişmekte Olan Ülkelerin Sinemalarına Yaklaşımı

Arş. Gör. Dr. Nilay ULUSOY ÖNBAYRAK

Özet

“Elektronik Çağ’da Global Köy” haline gelen dünyamızda sosyo-kültürel globalleşmenin, farklı ülkelerin birbirinin kültürünü tanıyarak dünya barışını sağlayacağına dair görüş ile Batı kültürünü tüm dünyaya yayarak yerel kültürleri öldürdüğü doğrultusundaki düşünce tartışılmaktadır. Fakat Batı kültürü de kendi içinde çatışmalar yaşamaktadır ve bu çatışmaların en belirgin olduğu alanlardan biri ise sinemadır. Ticari kaygıyı ön planda tutan ve tüm adımlarını bu yönde atan Hollywood sinemasının karşısında diğer tüm ülke sinemaları yok olma tehlikesi taşımaktadır. Avrupa ülkeleri hem kendi içlerinde hem de Avrupa Birliği sınırları içinde Hollywood’a karşı önlemler alırken üçüncü dünya sinemasına destek vermeye de başlamışlardır. Avrupa Birliği üyelerinden Fransa Centre National de la Cinematographie (Ulusal Sinema Merkezi) adlı kamu kuruluşu ile kendi sinemasını koruma altına alırken, bağımsız, özgün yapımların artması, sinema endüstrisinin güçlenmesi, yerel kültürlerin, kimliklerin tanınma imkanı bularak korunması için Fonds Sud Cinema (Güney Sineması Fonu) adı altında çalışmalar yapan bir fon kurmuştur.

Anahtar Sözcükler

Küreselleşme, sinema, yerel Kültür

Abstract

In today world which turned into a Global Village in the Electronic Age; there has been a discussion among the idea that social-cultural globalization will bring world peace by allowing different countries to recognize each others cultures and the argument that it spreads Western culture to whole world by destroying killing local cultures. Western culture, however, experiences inner conflicts out of which one of the most evident areas is cinema. The cinemas of all countries are on the edge of extinction against Hollywood which emphasizes only on commercial concerns. While European countries are taking precautions against Hollywood both in their countries and within the borders of the European Union, they also started to support the third world cinema. France, a member of EU protects national cinema with Centre National de la Cinematographie (National Cinematography Center), established a fund called Fonds Sud Cinema (Southern Cinema Fund) operating to increase the number of authentic productions, strengthen movie industry and protect identities by way of recognition.

Key Words

Globalisation, cinema, local culture

1. Giriş

Teknolojik gelişimin sonucu olarak iletişim bilgi ağının ilerlemesi ile insanlar arasındaki fiziki engellerin kalkması sonucunda dünya, Marshall McLuhan’ın belirttiği üzere “Elektronik Çağ’da Global Köy” haline dönüşmüştür (M. McLuhan, 2001, s.17). Özellikle 1990 başlarında Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla kapitalist Batı’da etkin olmaya başlayan globalleşme süreci, siyaset ve ekonominin yanında kültür alanında da kendini göstermeye başlar. Sosyo-kültürel globalleşmenin farklı ülkelerin birbirlerinin kültürünü tanıyarak ileriki zamanlarda dünya barışını sağlayacağından, yüzlerce yıldır süregelen ekonomik, siyasi ve kültürel karşılaşmaların sonucunda doğal bir süreç olduğundan bahseden görüşlerin yanı sıra, siyaset, akademi ve ekonominin önde gelenlerinin yeniden yarattığı bir olgu olduğu, iletişim teknolojilerinin yaygınlaşması ile göze batmaya başladığı, ulus ötesi çıkarların sonucunda batı kültürünü tüm dünyaya yayarak yerel kültürleri öldürdüğü ve tek kültürlülüğe yol açtığı yorumları da vardır. Globalleşme aynı zamanda bu batılı dünya görüşünün ve yaşam tarzının tüm dünya için geçerli olması anlamına da gelmektedir. (C.Aktan:1999)

2. Hollywood Avrupa'yı Ele Geçiriyor

Batı kültürü kendi içinde de çatışmalar yaşamaktadır ve bu çatışmaların en belirgin olduğu alanlardan biri ise sinemadır. Bir yanda Hollywood sineması olarak nitelendirilen stüdyo sistemine dayalı, yüksek bütçeli pazar payı yüksek filmler, diğer yanda ise "sanat sineması" olarak adlandırılan Avrupa sineması bulunmaktadır. Bir göçmen ülkesi olan Amerika'da, bu kitleye hitap edecek basit hikayeler ve düz bir anlatıma sahip, sonradan "Klasik Hollywood Tarzı" olarak adlandırılacak filmler yapıldı.(S.R.Olson, 2001, s. 75'den M.Behlil, 2005, s.34) Amerika, kendi ülkesinin mitlerini (Western, gangster, bireysel başarı ürünleri) sinemada tekrar yaratarak tüm dünyada yerel kültürlerin bir parçası haline getirdiği fantastik kaçış sineması yarattı. Kendi piyasasında masraflarını çıkardığı yüksek bütçeli filmleri tüm dünyada diğer ülke sinemalarından daha ucuza sattı. Amerikalı stüdyolar kendi birliklerini kurarak kendilerine güçlü bir lobi yarattılar. Tüm bu artılarına bir de dünyadaki dağıtım kanallarının fazlalığı eklenince Amerikan sinemasının, tüm dünyayı özellikle kültürel anlamda etkilediği bir gerçektir. Büyük bir endüstri kolu olarak Hollywood, diğer ülke sinemalarının bir yandan gösterim imkanlarını kısıtlamakta öte yandan da yarattığı ve benimsettiği kendine ait sinema dili ile sinema anlatım sanatını tek düzeleştirmektedir. Ülkelerin kendi sinemalarındaki temsillerini kültürlerine nüfuz ederek engellemektedir. Aslında Hollywood kuruluşundan yani 1910'lardan itibaren küresel olarak işliyor, sinemanın ekonomik ve sosyal gücünü en erken keşfeden ülke olduğu için A.B.D. tüm dünyaya filmlerini ihraç ediyordu. İkinci Dünya Savaşı'ndan ekonomisini güçlendirerek çıkan tek ülke olan ABD, "dünya liderliği" ve sosyalizmin çökertilmesi yolundaki çabasında sinemaya (Hollywood'a) önemli görevler biçmişti. Batı Avrupa'nın ekonomik anlamda güçlendirilmesini ve "Amerikan yaşam tarzı"nı benimsemesini hedefleyen Marshall Planı, buna iyi bir örnektir. Fransa'nın Nazi işgali altında olduğu yıllarda iktidardaki Vichy Hükümeti, Hollywood yapımı filmlerin ülkeye girmesini yasaklamıştı. Alman işgalinin sona ermesinden hemen sonra, ABD ordusunun psikolojik savaş bölümü, yeni gösterime girmiş dört yüzden fazla Amerikan filmi, Fransa'da dağıtılması için Amerikan dağıtım şirketlerine teslim etti. ABD, Marshall Planı çerçevesinde savaş borçlarının silinmesi ve 650 milyon dolarlık maddi yardım hak etmesi için Fransız Hükümeti'ne dayattığı koşulların başında, kilit sanayi kollarında kendisine ayrıcalık tanınmasını dayatmıştı. Blum-Byrnes adıyla anılan antlaşma 28 Mayıs 1946'da imzalandığında, ayrıcalık istenen kilit sanayi kolları listesinde sinema endüstrisi de bulunuyordu. Bu müdahale tavrı, Fransa'yla sınırlı kalmadı, İtalya, İngiltere ve Almanya'da pastadan payını alacaktı. Bir süre Hollywood sinemasına karşı dayanan ulusal sinemalar, bir süre sonra etkinliklerini yitirerek Hollywood'a yenik düştüler.

Tüm bunların farkında olan sinematografin muciti Fransa, Hollywood sinemasına karşı Fransız sinemasını koruyabilmek amacıyla Centre National Cinematographie (CNC) yani Ulusal Sinema Merkezi'ni kurdu. İkinci dünya savaşı sırasında eski kıtada sinemayı ideolojilerini yaymak amacıyla bir propaganda aracı olarak kullanan İtalya'da faşist Mussolini ve Almanya'da Nasyonal Sosyalist Hitler hükümetlerinin görece çalışmaları dışında Avrupa sineması ölü bir durumdaydı. Oysa Hollywood stüdyo sistemi "Altın Çağ"larını yaşamaktaydı. Tüm bunların yanında, Normandiya çıkartması ile Avrupa'yı ve Fransa'yı Alman işgalinden kurtaran Amerika'ya karşı Fransa sonsuz bir sempati beslemeye başlamıştı. Buna bir de Blum-

Byrnes anlaşması da eklenince Amerikan filmleri Fransız sinemalarını doldurdu. Bu durum Fransız hükümetini hemen harekete geçirdi.

25 Ekim 1946 tarihinde çıkarılan bir kanun ile CNC yasama gücü olan bir kamu kuruluşu olarak hayata geçirildi. Ekonomik özerkliği ve bilirkişi olarak özellikleri olan CNC'nin "hukuki alanda düzenleme, sinema ekonomisine destek, sinema ürünlerinin tanıtımı ve yayımlanması, sinema mirasının korunması ve gösterimi" (daha sonra multimedya ve görsel işitsel sektör de girer) gibi dört ana görevi vardır. Fransız sinemasını güçlendirmek amacı ile kurulan CNC, 1984 yılında ulusal sinemaları desteklemek ve globalleşmenin getirdiği sorunlardan biri olduğu öne sürülen yerel kültürlerin yok olmasına karşı bir alt komisyon kurmuştur. Ekonomi sektörünün endüstri sektörünü yenmesiyle 1980'lerde başlayan ve 1990'larda iyice güçlenen entegrasyon dinamikleri ile sinema alanındaki sınırlar yok olmaya başladı. Büyük şirketler uluslar arası alanda küçükleri "yiyerek" büyüdüler, kartelleşmeye doğru gittiler. 1993'de yedi büyük medya kartelinin (Sony, Bertelsman, News Corporation, Seagram, Viacom, Time Warner, Disney) %36'sı ABD'de, %36'sı Avrupa'da, %26'sı Japonya'dayken 1997'de %50'den fazlası ABD'de yer alıyordu. ABD 1980'de film gelirlerinin %30'unu uluslar arası pazarda elde ederken günümüzde bu oran %50 oldu. (M. Christansen,2005, s.26-27) Uluslar arası alanda başarılı olamayan filmlerin kendi ülkesinde de başarı sağlayamaması gerçeği üzerine Fransa kendi sinemasını ve diğer Avrupa filmlerini korumak amacıyla çeşitli anlaşmalar yaparken, gelişmekte olan ülkelerin yapımcıları ile dayanışmayı güçlendirme ve kültürel kimlik taşıyan filmlerin yapımına yardımcı olmak için uzun metrajlı filmlere yardım eden Fonds Sud Cinema-Güney Sineması Fonu adı altında Dışişleri Bakanlığı ile ortak bir komisyon kurmuştur. Fonds Sud Cinema, kurmaca, animasyon ya da belgesel film projelerine yaratım sürecinden gösterim sürecine dek destek olur. Kurulduğu günden bu yana 300'den fazla filme destek veren fon, Afrika kıtasından Güney Amerika ülkelerine, Ortadoğu ve Yakın doğu ülkelerinden, Eski Sovyetler Birliği'nden sonra kurulan Doğu Avrupa ülkelerine kadar pek çok ülke sinemasına yardım etmiştir. Yıllık bütçesi 2,4 milyon Euro olan komisyon ayrıca yapım sonrası ve bitme aşamasına gelmiş fakat finansman zorluğu çeken filmlerin de tamamlanmasına yardım eder. Komisyonun destek verdiği filmlerden pek çoğu çeşitli festivallerde ödül almıştır. CNC 13 Mayıs 1993'de Türk Kültür Bakanlığı ile de bir anlaşma imzalamıştır. Bu anlaşma'nın amacı Türk Fransız ortak yapımlarını belli şartlar altına alarak kolaylık sağlamaktır. (http://www.cnc.fr/c_telech/fr_c2.htm)

CNC'nin sinemaya bir diğer katkısı ise, başta Cannes film festivali olmak üzere farklı dallarda çalışan birçok festivalin gerçekleştirilmesine yardım etmesidir. Bilindiği üzere Cannes film festivali pek çok farklı ülkeden özgün yapımların bulunduğu bir merkez ve bir pazar olarak 1946 yılından beri dünya sinemasında etkinliğini sürdürmekte ve gösterim imkanı bulamayan eserlere gösterim imkanı tanımaktadır. Fonds du Sud oluşumu kapsamında bu sene 11-22 Mayıs tarihleri arasında gerçekleşen 58. Cannes Film Festivali'nde fona ait bir pavyon kurulmuş, bir çok film sergilenmiş ve "Afrika Sineması'nın 50. Yılı", "Gösterim İmkani Bulamayan Avrupa Filmleri", "Güney İmajını Korumak: Çok kültürlülük için Bir Gereklik" başlığı altında söyleşiler yapılmıştır. (<http://www.cinema/fin-audiovisuelle.cfm>)

Fransız hükümetinin yaptığı bu çalışmalar dışında Eurimages fonunun yardımları da söz konusudur. Fransa Eurimages'ın kurucu üyesidir. Aynı kaynaktan

çıkılmış ve binlerce parçaya ayrılmış Avrupa kültür ürünlerini desteklemek amacıyla kurulan Eurimages, Avrupa sinema endüstrisini güçlendirmek ve ticari kaygı gütmeyen sinema endüstrisinin aynı zamanda bir sanat olduğunu da ispatlamak amacıyla finansal destek sağlamaktadır. 1988 yılında kurulan Eurimages Avrupa çapında ortak yapımlara, bunların dağıtımlarına ve yılda en az 27 hafta Avrupa filmi gösteren sinema salonlarına da destek vermektedir. Türkiye'nin de aralarında bulunduğu 32 üye devletin bir temsilcisinin bulunduğu bir komisyon tarafından yürütülen Eurimages kuruluşundan bu yana uzun metrajlı kurmaca ya da belgesel 900'den fazla filme yardım etmiştir. Avrupa'daki farklı kültürleri sinema aracılığıyla tanıtmayı amaçlayan Eurimages'dan yardım alan bu filmlerin bir kısmı önemli festivallerde ödül alan başarılı yapımlar olmuşlardır. (www.coe.int/T/F/coop%e9ration_culturelle_eurimages)

Gelişmekte olan ülkelerin liberalleşme serüvenine başladığı, böylece batıya yaklaştığı, sonuç olarak da komünist rejimin çöküşüyle globalleşmenin iyiden iyiye hızlandığı 80'li yıllarda yerel kültürleri tanıtmak, yaşatmak amacıyla kurulan bu fonların hiçbirinin kuruluş amacıyla "Hollywood sinemasına karşı diğer sinemaları korumak" diye bir belirti yoktur elbette. Ama tüm dünya sinemalarına karşı "Hollywood sineması" gibi bir durum söz konusu değildir. Daha önce belirttiğim gibi CNC'nin yerel kültürleri korumadaki amacı, dünyada tek bir baskın kültürün (Hollywood kültürü) olmadığını göstermek, tanıtmak; Hollywood karşısında gerileyen (-ki buna ufak bir örnek vermek gerekirse Fransız konuşma diline yerleşmiş İngilizce kelimelerin çokluğu) Avrupa kültürünü korumak, dünyada bu kültürü güçlendirmek ve bu amaca ulaşmak için sinemayı kullanmaktır. Ayrıca CNC'nin festivalleri düzenlemekteki amacı, desteklediği diğer ülke filmlerini dünya pazarına çıkararak Hollywood sinemasına karşı bir alternatif oluşturmaktır. Bu açıdan bakıldığında yardım alan filmlerin bir diğer özelliği ise, kendi kültürlerini bir yönü ile tanıtan konulara sahip olmalarıdır. Batı'nın baskın kültürü karşısında direnmeye çalışan, "öteki"leştirilen kültürler kendilerini ifade etmek ve varlıklarını fark ettirmek için çeşitli yollar ararken, sinemayı etkili bir yol olarak görmekteyler.

Yok olmaya yüz tutmuş, unutulmakta olan, görmezlikten gelinen kültürlerin sinema aracılığıyla dünyaya tanıtımına bir örnek olarak, hem CNC hem de Eurimages'dan yardım alan Yeşim Ustaoglu'nun "Bulutları Beklerken" filmi örnek vermek istiyorum.

Yeşim Ustaoglu'nun 2004 yapımı "Bulutları Beklerken" filmi azınlık haklarını konu alan bir film. 1916 kışında, Osmanlı Ordusu, kısa süre önce Rus işgalinde olan Trabzon'un batısındaki köyleri boşaltır, bu köylerin Rum sakinleri örgütlenmemiş bir sürgün çabası içinde, evlerinden atılırlar. Filmin baş oyuncusu Ayşe'nin esas adı Eleni'dir ve tahliye edilen Rum ailelerden birinin kızıdır. Eleni, 10 yaşındayken, annesi, küçük erkek kardeşi Niko ve bebek kız kardeşiyle birlikte, güneye doğru, sonu gelmeyeceğe benzeyen bir yürüyüşe katılmak zorunda bırakılmıştır. Daha sonra Türk bir aileye evlatlık olarak verilen Eleni, yıllar sonra hayatla hesaplaşmasını yaparken bu serüveni küçük bir çocukla paylaşır. Değil Avrupa'da, dünyada ve Ustaoglu'nun dediği gibi Türkiye'de bile tanınmayan bu dönem ve bu kültür CNC ve Eurimages'ın desteğiyle filmin çeşitli festivallerde gösterilmesi üzerine tanınır ve bilinir olmuştur. Bu sene İstanbul Film Festivali'nde "En İyi Kadın Oyuncu", Sundance Film Festivali'nde "en iyi senaryo" ödülleri alan film, Montreal, Selanik ve Berlin Film Festivallerinde de gösterim imkanına ulaşmıştır. Yönetmen Ustaoglu, 8 Ocak 2005 tarihinde Radikal

gazetesine verdiği bir röportajda , “hiçbir yönüyle yurt dışında tanınmayan bir dönemi ve olayları anlatan bir hikayeyi fonlara kabul ettirip yardım almanın çok zor olduğu”ndan bahsederken, “geçmiş yılların korunmayan alt kimlik ve kültürler nedeniyle bir deformasyon çağı olduğu”ndan ve “Avrupa Birliği süreci ile bu dönemin tamirine geçildiğin”den bahsederken, yerel kültürleri yaymak amacındaki sinema fonlarına da değinir. (www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=139668&tarikh=08/01/05)

CNC'nin 18 Ocak-1 Şubat 2005 tarihlerinde gerçekleştirdiği Regard sur le Cinema du Sud -10. Güney Sinemasına Bakış Festivali'nde gösterimi yapılan ünlü İran'lı yönetmen Abbas Kiarostami'nin ilk filmi olan 1974 yapımı “Mossafer” farklı bir coğrafyayı anlatan bir film olarak karşımıza çıkıyor. İran'da küçük bir köyde yaşayan futbol fanatığı Quassem'in sevdiği futbol takımının maçını izlemek üzere Tahran'a yaptığı yolculuğu ve bu yolculuk esnasında gördüğü yerleri anlatan filmin yıllar sonra bu festivalle gösteriminin sağlanması ve yine aynı festivalde gösterilen yaşlı bir İran'lı kadının acılı hikayesinin anlatıldığı 1996 yapımı Mohsen Makhmalbaf'ın “Gabbeh” adlı filmi CNC'nin dünya sinemasına ve dünya kültürlerine olumlu yaklaşımının örneklerinden biridir.

3. Sonuç

Tüm dünyada bu ve buna benzer bir çok filmi destekleyen CNC ve Eurimages bir yandan baskın olan Hollywood sinemasına karşı alternatif bir sinemanın oluşumuna katkıda bulunurken, diğer yandan kenarda kalmış, görmezden gelinen ve yaşamak için direnen kültürlerin de varlığının tanıtılmasını sağlamaktadır. Finansal açıdan gösterim imkanı bulamayan bu tür filmler ise dünyanın bir çok ülkesinde düzenlenen festivallerle dünya pazarına açılabilen ve aynı anda bir çok izleyiciye ulaşabilmektedir.

6 sanatın toplamı olarak 7. sanat dalı olan sinema, kuşkusuz en zorlu ve en pahalı yaratım sürecini barındırır. Parasal ve teknik olarak bu zorlu dönemin daha rahat atlatılması ve bağımsız, özgün yapımların artması, sinema endüstrisinin güçlenmesi, yerel kültürlerin, kimliklerin tanınma imkanı bularak korunması için oluşturulan fonlardan biri olan Fonds Sud Cinema da Eurimages da, CNC'nin yanında, bu amaca hizmet eden en önemli kuruluşlardan biri olarak varlığını sürdürmektedir.

Kaynakça

Kitaplar

McLuhan, Marshall, Global Köy:21. Yüzyılda Yeryüzü Yaşamında ve Medyada Meydana Gelecek Dönüşümler; çev: Bahar Öcal Düzgören, Scala Yayınları, 2001

İnternet Makaleleri

Aktan,Can.(1999). Globalleşme Kavramı. www.canaktan.org/yeni-trendler/globalleşme/kavram.htm, (3 haziran 2005)
<http://kinodelia.fisek.com.tr/sinemanindogusu.html> (3 haziran 2005)

İnternet Siteleri

www.cnc.fr/c_telech/fr_c2.htm
www.cinema/fin-audiovisuelle.cfm
www.doc.diplomatie.gouv.fr/BASIS/epic/www/doc/DDD/918519811.doc
www.coe.int/T/F/Coop%E9ration_culturelle/eurimages/
www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=139668&tarikh=08/01/2005

Dergiler

Miyase Christansen, Küresel Neye Denir?Ziyi mi Hızlı Koşar, Nicole mü İyi Öper? Seyir Sinema Dergisi, no.2, yaz 2005
Olson, Scott Robert, **Hollywood goes global**, Worldand I, 16:2(2001)263-75'den Melis Behlil, **Global Sinema ve Dünya Sineması**, Seyir Sinema Dergisi no:2 34-41, İstanbul 2005